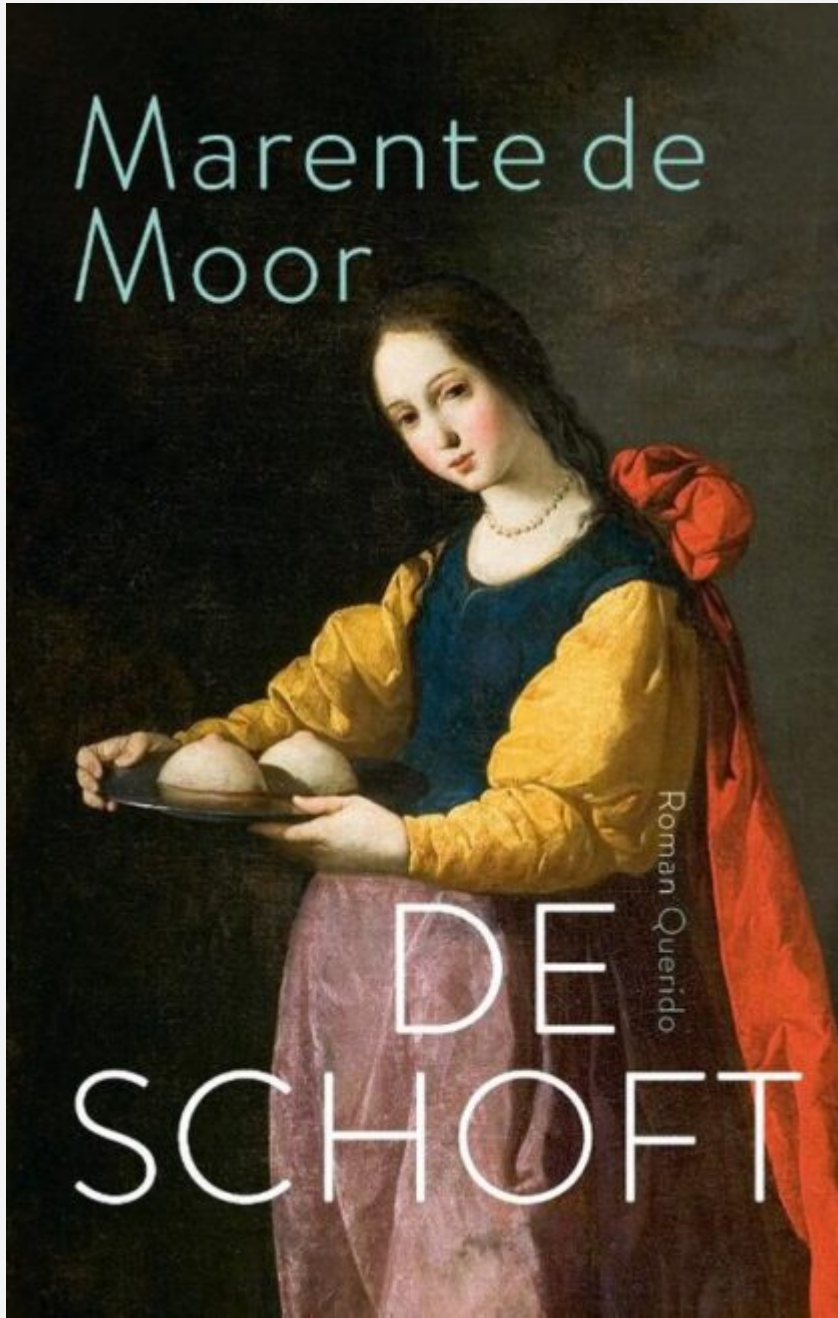

'De Schoft' door Marente de Moor

De Schoft van Marente de Moor is typisch een ideeënroman. Handelingen vinden nauwelijks plaats, terwijl gedachten de hoofdrol spelen, en met name die in het hoofd van journalist Tom Willems.

Het onderwerp van het verhaal is actueel: bootvluchtelingen. Ze worden opgevangen door het naamloze schip van stichting Archangel dat 'bemand' wordt door vrouwen. Hun namen wisselen want die zijn niet belangrijk. De vluchtelingen op de Middellandse Zee noemen zij 'evacués'. Aan het hoofd staat 'Lady Aga' die haar idealisme luidkeels uitroept: *"Wat nou vluchtelingencrisis? Het Westen verwoest de planeet en is de oorzaak van de oorlogen op het zuidelijk halfrond. Hier is niets eerlijks aan, goddammit!"*

Hoofdpersoon Tom Willems, die eigenlijk Tomasz Wilenski heet, is de zoon van een anticommunistische Oekraïens-Joodse vader, die gevlucht is voor de Russen, en een moeder, die zich fanatiek met arbeidsmigranten bezighoudt. Tom was journalist, maar eruit gewerkt wegens te rechtsextremistische ideeën, waar overigens weinig van naar voren komt. Hij krijgt van een oude vriend de kans om toch weer een reportage te maken en wel op het schip. Daar komt hij onder pseudoniem omdat hij anders afgewezen zou kunnen worden door mensen die zijn ideeën kennen. Hij was altijd voor niets of niemand bang, maar aan boord van het schip voelt hij zich voortdurend bedreigd. Waardoor is niet duidelijk. Hij is een introverte, mensenschuwe, aan alles twijfelende man van vijftig met smetvrees en voelt zich uitgerangeerd.

De vluchtelingen die aan boord gehaald zijn geen wanhopige, uitgeteerde mannen en vrouwen, maar uitsluitend jonge, sterke mannen die elkaar onderling wantrouwen. Wegens plaatsgebrek zal Tom zijn hut moeten delen met een van hen en dat wordt Adama, een Senegalese vluchteling, die het alter ego van Tom lijkt te zijn. Hij is de enige die zijn naam van begin tot einde houdt. Bedoeld of onbedoeld lijkt die te verwijzen naar de eerste mens op aarde, terwijl alle andere namen niet van belang zijn. Ze voeren talloze gesprekken waarbij Adama de wijze man is en Tom het angstige kind.

De hele situatie is op zich interessant. Een groep linkse vrouwen tegenover een groep gelukzoekende moslimmannen, en een rechtse toeschouwer die dit alles mag beschrijven in de besloten ruimte van een schip, waar het voedsel op begint te raken als er nergens aangemeerd kan worden. Opvallend is dat de linkse kant overkomt als schreeuwerig en dogmatisch en de rechtse kant als doordacht en veel realistischer én niet echt rechts.

Tom krijgt geen letter op papier. Wat hij niet durft te vragen is of de vrouwen met hun schip niet medeplichtig zijn, omdat ze de handel in vluchtelingen faciliteren. Als hij vraagtekens zet bij Aga's goede werk *"zal hij de rest van zijn leven worden onderbroken, afgebroken, overschreeuwd."* Hoe erg zou dat zijn voor zijn dochter Lauren? *"Zij zal door het leven moeten als het kind van die schoft."* Hij zit ingeklemd tussen enerzijds het mantra van de vrouwen *"het doet er niet toe wie we redden, maar dat de mensen die we redden, gered moeten worden."* en anderzijds *"kun je afzijdig blijven als je getuige bent van een misdaad?"*

Tussen de bedrijven door staan cursief gedrukte delen van heiligenlevens uit *Legenda Aurea* van Jacobus de Voragine. Tom leest die graag, aangevuld met verhalen over mythologische vrouwen uit de Oudheid. Alle fragmenten gaan voornamelijk over vrouwen die hun lichaam offerden voor hun geloof of ideaal. *"Waarom oogsten vrouwen pas bewondering als ze lijdend en strijdend ten ondergaan voor hun idealen"*, vroeg Marente de Moor zich af. Die gedachte lijkt zij niet te koppelen aan haar verhaal. De vrouwen op het schip komen hoegenaamd niet heldhaftig uit de verf en lijden doet alleen degene die wordt verkracht. Maar daar wordt de volgende dag al niet meer over gepraat. Waarom dan die lijdende strijdende vrouwen? Marente de Moor zegt hierover in een interview: *"Toen ik me verdiepte in de activisten die op de Middellandse Zee migranten redden, bleken dat vaak vrouwen te zijn. Met een nogal gesloten wereldbeeld. Ze deden me denken aan vrouwelijke heiligen uit de katholieke canon. Die heilige meisjes van toen (...) waren ook activisten, maar dan voor Jezus Christus"*.

Van het ene op het andere moment verandert het karakter van het boek. Tom springt overboord en komt aan land na een soort mythologische ervaring. Wat werkelijkheid is of niet, wordt niet duidelijk. Tom is nu ook een vluchteling zonder geld of paspoort. In een kerk spreekt een man in een visserstrui hem aan. Hij lijkt sprekend op Toms vader en zegt:

"Tegenwoordig is niemand meer heilig. Zowel onder de toeristen als onder de vluchtelingen heb je lieverdjes en schoften. Wat ben jij? Een lieverdje of een schoft?" Tom reageert alleen met: *"Dat ligt aan wie je het vraagt."*

De slotgedachte is dan: *"Je moet toch een verhaal hebben. De geschiedenis vormt zich door besluiten. Wat men besluit door te vertellen en wat men besluit te verzwijgen."*

Zo eindigt deze roman vol tegenstellingen. Het gaat wel en niet over bootvluchtelingen, wel en niet over links contra rechts, wel en niet over strijdende vrouwen, die zichzelf opofferen. Uiteindelijk gaat het alleen maar over een man die op zoek is naar een verhaal en dan wel voornamelijk over zichzelf.

Marente de Moor zegt in een interview dat haar missie geslaagd is als de lezer zich voortdurend afvraagt wie er nou eigenlijk een schoft is. Ze heeft daarnaast een lans willen breken voor de twijfel. Dat je altijd mag vragen 'Is dat wel zo?', zonder onder verdenking te worden geplaatst. Twijfel wordt in onze cultuur gezien als een teken van zwakte. *"Twijfel is juist een teken van verdraagzaamheid. Als je die toelaat, erken je dat een verhaal altijd twee kanten heeft. Tegenwoordig oordelen mensen meteen: 'Is dit een fout mens of een goed mens? Een schoft of niet?'"*

Uitgeverij Querido, 2023

Pagina's 221

ISBN 978 9021 475 530

Recensie door Janny Wildemast, februari 2024